George Bradshaw
Ahmad A'zam tarjimasi

«BOSH CHANOG'I VA BOYO'G'LI»

Hikoya

Ishi ongidan kelib yurgan kartina galereyasi egasi Eduard Lorillard, yumshoqkursiga yastangancha qotma gavdasini chozib, oyoğini stolga qoydi-da, jiringlayotgan goshakni oldi. Uning xayolchan nigohi chiroyli buyumni, asl Vayoming nefritidan sayqallab yasalgan toq-yashil tuxumni silayotgan chap qolida edi.

- Gazetalarni oqigandirsiz? – deb goshakdan Odri Makalisterning ovozi eshitildi.

- Ih-hm, - deb qoydi Edvard Lorillard.

- Nima deb oylaysiz?

- Nimani?

- Malerbni, - dedi Odri, goyoki shu kuni gazetalar faqatgina Malerb haqida yozgandek.

- A, bumi... - dedi Edvard ovoziga keraklicha befarq ohang berib.

Lekin ozining qoshlari chimirildi, barmoqlari toshtuxumni mahkam changalladi.

- Bu sizga biron naf keltiradimi?

- Yoq, - deb javob berdi Edvard. – Menda ikki-uchta suvrati, bir-ikkita ilk ofortlari bor, xolos.

- Menda esa bitta kartina. Bahosini hozirgina besh yuz dollarga kotardim, tasavvur qilasizmi...

- Tasavvur qilaman, - dedi Edvard va uning barmoqlari toshtuxumni yanada mahkamroq changalladi.

- Xosh...

- Xop, bir vaqt topganda kirarsiz... - dedi Odri.

Edvard goshakni ildi. Oyoğini pastga tushirib, gazetani qoliga oldi. Uning mağrur yuziga soya qalqdi.

Odrining Malerb haqidagi gaplari uni tashvishga soldi, hatto bir oz chochitdi ham. Xabarga uning kozi tushgan, lekin shunchaki qarab qoygan edi, xolos. Lekin, mana, bu yerda Parijdan berilgan telegramma gazetaning qariyb butun ustunini egallagan, undagi xabar shuncha muhim ekanki, halitdan London bilan Stokgol mda ham, Tsurix bilan San-Fransiskoda ham tarqalgan, xuddi shunday Nyu-Yorkka ham yetib ulgurgan. A men bolsam bunga qiziqib ham kormabman, deb oyladi Edvard. Nima uchun?

Xabarning mazmuni quyidagicha edi: Moris Malerb yetmish sakkizta asarini yoqib tashlagani haqida bir haftadan beri Parijda yurgan mish-mishni tasdiqlabdi. Sakson yoshligi arafasida u, ozining aytishicha, ishlarini bir korib chiqib, shu yetmish sakkizta suvratni ortamiyona degan xulosaga kelibdi-da, osha zahotiyoq ularni ustaxonasidagi koshinli pechkaga tiqib, yoqib yuboribdi.

Pechka Edvardning esida, yaxshi issiq berar edi.

«Men hali kuchga tolaman, - degan Malerbning sozlari ham keltirilgan edi. – Istagan paytimda kartina yarata olaman, lekin hammasi ham didimdagidek chiqavermaydi.»

Edvardning koz oldida Parij maktabining buyuk namoyandasi, orasta qora kostyum kiygan, nishasta oq yoqali, saf terilgan kartinalar oldida turib, hayot va san'at haqida nutq irod qilishni yaxshi koradigan cholning qiyofasi gavdalandi... Malerbdan boshqa hech kim hech qachon ortamiyona kartina qilganman deb aytishga jur'at qilolmaydi. Telegrammada Malerb yoq qilgan kartinalardan bir nechtasining nomi aytilgan edi. Kopi, tabiiyki, notanish, chunki ularni Malerb ustaxonadan chiqarmagan, faqat ayrimlarigina korsatilgan edi. Royxatga koz yugurtirib, Edvardning nigohi toqqizinchi raqamda toxtadi: u yerda «Bosh chanoği va boyoğli» deb yozilgan edi.

U boshini kotardi. Kartinani u bilardi, qayerdadir uning reproduksiyasini korgan. U ornidan turib, ma'lumotnomalarni saqlaydigan kabinetiga yol oldi.

Lorillard-Gallerining orqa tomonida joylashgan kabinetdagi tartibsizlik bu xonaning qulayligi uchun qancha kerak bolsa, shuncha edi. Bu rangpar nok oğochi bilan ishlangan, xira-sariq tusli kon tortilgan divan, ustiga oq lolalar tozğigan koralar qoyilgan stollar qoyilgan chiroyli xona, stollarda ismliklar, muzey yolkorsatgichlari, plakatlar, bukletlar - butun dunyodan toplangan son-sanoqsiz reklama «ashqol-dashqollari» qalashib yotardi. Bu uyum Edvardning joni-dili, keyin bu unga ishonch berar, uning xotirasi ham shunday ediki, nimani qayerdan izlashni doim bilar edi. Hozir ham «Bosh chanoği va boyoğli»ning reproduksiyasini bir zumda topdi, ikki marta natijasiz urinishdan keyin, 1937 yilgi «San'at ismligi»ni tortgan edi, unda, ozi kutganidek, reproduksiya ham bor ekan.

Cholning kartinani yoqib yuborganiga ishonish qiyin. U juda mukammal, qizğish tagzamin, nozik oq ranglari, toyingan qora buyoqlari, yugurik-chaqqon chizgilari Malerbning ozigagina xos, muhtasham bir asar edi... Edvard kitobni stolga qoyib, deraza yoniga keldi... Ha, lekin savolning javobi qani: nima uchun bu xabar unga Odri Makalisterchalik ta'sir qilmadi? San'atda juda kop narsadan boxabar bolib ketib, haqiqiy dallolga xos havasmandlik ishtiyoqini yoqotib qoyganidan emasmi?

Bu son, yetmish sakkiz - mana, matbuotga nima ta'sir qilgan. Va bu tabiiy ham. Dunyodagi bironta muzeyda Malerbning shuncha asari topilmaydi. Ehtimol, tomoshabinlar uning buncha asarini birdaniga korgani ham yoqdir. Ozigagina xos, faqat shulargagina xos dovruqli on-on ikki yorqin kartinaning bir zalda namoyish

etilishining ƣziyoq har qanday tomoshabinning hushini ƣğirlaydi. Bu yerda esa yetmish sakkizta...

Tomoshabin tushunmaydigan bitta narsa bor, bu buyuk rassomlarning sermahsulligi. Agar Lorillard san'at olamida yuz berayotgan nimaiki bƣlsa, hammasidan hayrat titroğiga tushmay qƣygan bƣlsa, demak, u ƣlgan. Hech bƣlmasa, ishbilarmon sifatida.

Edvard yana stolga ƣtirib, ismlikni ƣziga tortdi. Balki masala boshqa yoqdadir, - deb ƣyladi u. – balki, kƣp narsaga fahmi yetmaydigan «Makalister» bekasining mendan tezroq fikrlagani malol kelayotgandir?

Edvard shu kartinaga tegishli bor narsani ƣqishga tutindi, yarim soat ichida ismlikdan ƣziga kerakli narsalarni: qachon yaratilgani, ƣlchami, 1937 yili qanday peshvoz olinganini bilib oldi. Berilib ƣqiy turib, xuddi kutmaganda xayoliga allaqanday bir fikr kelib qolgandek yoki nimadir shu paytgacha noma'lum narsa birdan ochilgandek, titrab ketdi. U boshini kƣtarib, kƣrmayotgan nigohini kenglikka qadab qoldi. Xa-xa, deb xayolan kuldi u, Odri Makalisterga bir yaxshi saboq berib qƣyadi.

Bir oylardan keyin, sokin tiniq bir oqshomda Edvard Odrini birga ovqatlanishga taklif qildi. Yettidan keyin, sal ƣtmay uning oltmishinchi kƣcha hududida joylashgan saloniga qoğozga ƣralgan, holatdan kelib chiqilsa, faqat kartina bƣlishi mumkin narsani kƣtarib kirdi. U Odrini salon ichkarisidagi mehmonxonadan topdi. Odri och-jigarrang divanda gazeta ƣqib ƣtirgan ekan. Bu - boğ tomonga chiqadigan eshiklari oynavand, katta kaminli va, albatta, kƣp kartina devoriga osilgan, yerga qator terib qƣyilgan chiroyli bir xona edi.

Odrining kulrang sochlarida nimadir sun'iylikni shubha qilish mumkin, lekin yuzi haqida bunday deb bƣlmas edi. Nozik, gƣzal, xotirjam va ƣziga ishongan - omadi yurishgan insonning yuzi. U Edvardga ƣta qalin kƣzoynagi ustidan qaradi-da, ƣramni kƣrsatib:

- Bu mengami? - deb sƣradi.

- Yƣq, - deb Edvard ƣzi yaxshi kƣradigan yumshoqkursiga ƣtirdi. - Lekin bunda. ƣylashimcha, sizni hayron qiladigan bir narsa bor.

- Biron nima ichasizmi?

Edvard bosh irğadi.

- Bir qadah martini, eng zƣridan.

U ƣramni ochishga tutindi.

Odrining iste'dodi kƣp, martini tayyorlashi ham boshqa iste'dodlaridan qolishmas edi. Uning bir narsadan omadi kelgan - otasi urushgacha, ya'ni birinchi jahon urushidan oldin ğamlab qƣygan bir necha bochka vermut vinosini unga qoldirgan edi.

Edvard bir yutum qildi-da, kƣzlarini yumdi.

- Ilohiy, - deli u. – barmenlarni avliyolar qatoriga kiritishsa, siz birinchi bơlasiz.

Odri yana divanga ơtirdi.

- Bahs boylaymizmi, shu gapni hamma barmenlarga aytasiz - dedi u, - Xơsh, endi meni hayron qoldiring-chi.

Edvard sigaret oldi.

- Kichik kirish qilishim kerak, - dedi u. – Bir-ikki hafta oldin Malerb haqida gaplashgan edik, esingizdami?

Odri hushyor tortdi.

- Haligi, ơtda yoqish, esladingizmi? - dedi Edvard.

- Ha, ha, esladim.

- Gaplashganimizdan keyin maqolani diqqat bilan yana ơqidim. Juda hayron bơlib qoldim... Malerbning ustaxonasida bơlganman, bilasiz. Kơp emas, lekin borib turardim.

Odri bosh irğadi.

- Bir marta borganman. Shunday bir shinam...

- Unda, - dedi Edvard. – Koshinli pechkani ham eslaysiz?

- Eslayman.

- Gazetalarda uni kartinalarni xuddi shu pechkada qdi, deb yozildi.

- Ha.

- Xơsh, endi pechkaga kelsak. Uning eshikchasi ơn sakkiz dyuymdan keng emas.

- Tơğri.

- Xơp, mana. U yoqqan hamma kartinaning ơlchamini bilmayman. Ularning kơpi, ehtimol, ixcham bơlgandir. Lekin bir narsani bilaman, hammasi ham kichik emas. «Bosh chanoği va boyơğli» uchga tơrt fut edi.

- Ha, lekin... – deb gap boshlamoqchi bơldi Odri.

- Albatta, bilaman, kartinani qiyib, matosini olib, yoqsa ham bơladi. Lekin nimagadir cholning shunday qilishini sira kơz oldimga keltirolmayman. Yoqib tashlashi mumkin, turgan gap, lekin u kartinani qiyadigan, yirtadiganlar toifasidan emas. Shunday qiladi deb ơylaysizmi?

- Yơq, tơğri aytyapsiz.

- Nima bơlsa ham, aniqlashga kirishdim. Parijga Jan Lombardiga telefon qilib, undan ma'lumot olishni sơradim. Va ơtgan kuni... – shunda Edvard kartina ơralgan qoğozni ochishga kirishdi. – meni bojxonaga taklif qildilar, borsam meni nima kutyapti deng....

U tantanali ishora bilan kartina yuzini ochdi – bu Moris Malerbning «Bosh chanoği va boyơğli»si edi. Odri yaxshiroq kơrish uchun oldinga egildi. Ha, xuddi ơzi,

yorqin va mukammal, faqat ozgina nuqsi bor: yuqori chap burchagini olov yalagan, bơyoği xira tortgan edi.

- Chol kartinaning pechkaga siğmasligini hisobga olmagan, - dedi Edvard. – Yoki fikrni ơzgartirgan. Balki haqiqatni biz umuman bilolmasmiz. Nima bơlmasin, mana ơzi – butun jilvasi bilan.

Odri ơzini orqaga tashladi, qơllarini chalishtirib, ơychan bosh chayqadi. Edvard jilmaydi.

- Faroyibmi? – deb sơradi.

- Ha, Edvard, - dedi Odri va ơrnidan turdi. – Bu siz ơylagandan ham ğaroyibroq.

U borib, shkafni ochdi, undan kartinani olib, Edvardning yoniga keldi va uni Edvardning kartinasi yoniga qơydi.

Ular ayniy, tơğriroği, qariyb ayniy, olov Edvardnikining yuqori chap burchagini, unikining esa pastki ơng burchagini yalagan edi. Endi Edvard egildi va ơz navbatida Odrining kartinasiga uzoq tikildi. Keyin qaddini rostlab, sigaret tutatdi.

- Siz tomoningizdan meni koshinli pechka tơğrisida uzun tarixni aytishga majburlash shafqatsizlik emasmi? – dedi u.

- Siz tomondan meni chuv tushirishga urinish-chi, - dedi Odri. – Edvard, azizim Edvard, dơstligimizni bundan ishonchliroq deb yurar edim. Qalbaki narsalar borasida kelishuvimizni aytmaganda ham.

- Shu gapni gapirmang, - deb Edvard atrofga xavfsirab alangladi. – Aytgancha, siz kartinangizni...

- Sizga kơrsatmoqchi edim. Lekin keyinroq. Ishtahangizni buzgim kelmagan edi.

Edvard kresloda ơzini orqaga tashlab, kerishdi.

- Agar qanday ahvolga tushdingiz deb sơrashsa, qip-qizil ahmoq bơlganimni aytardim.

- Xơp, yetar, - dedi Odri, - sizga yana bitta martini qilib beray. Keyin tơyib kulib olaman. Undan keyin ishni gaplashib olamiz.

Edvard Lorillard bilan Odri Makalisterning dơstona munosabatlari ơzaro ishonch siyosatiga qurilgan edi. Agar ayrim mayda chekinishlarni aytmasa, bu munosabatlar ikki yildan davom etib keladi.

Bir kuni Edvard Uchinchi avenyu, yetmishinchi kơcha hududida ketayotib, antikvar dơkon oynasida bir nechta kartinani kơrib qoldi. Edvard Uchinchi avenyudan yaxshi xarid yo san'at durdonasi izlaydigan anoyilardan emas, lekin bari bir, tơxtadi: nigohi bir kartinaga tushgan, bu kartina uni hayratga solgan edi. U dơkonga kirar ekan, yuziga ơziga xos ehtiyotkorlik bilan zerikkan tus berdi, lekin bir necha daqiqadan keyin buning sotuvchiga zarracha ta'siri yơqligini kơrib, kartina uchun oltmish dollar tơlashga rozi bơldi. U chek tơldirdi va ơn daqiqadan keyin ơz saloniga kelib ơtirib, kartinani ochib kơrdi.

U ayni istagan narsasini xarid qilganiga tezda ishondi. Kartinada chizimcha bilan boğlangan guldasta, gullar tagida bir nechta qalam chizgilar – barg va gulbarglar tasvirlangan edi. Fon yoq - nozik xolstga teginilmagan, u endi vaqt otishi bilan sarğish-jigarrang ifodaga toyingan edi. Lekin chizgi kuchi, boyoqning yotishi – suykumli qirmizi va mayin niliy ranglar jilosi – uning Yugyust Renuarning tugallanmagan eskizi ekaniga shubha qoldirmas edi.

Edvard hech bunaqa narsaga duch kelmagan edi. U kartinani hashamatli chorchopga solib, salon kiraverishiga, yoruqqa onğay joyga osib qoydi.

Bolgan ish shuki, Ben Govard kirib keldi. Edvard uni Renuar tomoshasiga berilgan payti uchratdi – nimjon asabiy qomat, egnida eski yomğir posh, aktyor yoki balki raqqosga xos nozik, yoqimtoy yuzli, beshpanjadan boshqa taroq nimaligini bilmaydigan qora jingalak sochli.

Edvardning shu yerdaligini payqab, Ben Govard unga murojaat qildi.

- Siz aytolmaysizmi, bu kartina qancha turar ekan?

- Sakkiz ming besh yuz, - dedi Edvard.

Shu payti Ben Govardning yuzi qanaqadir ğalati boldi, ota hayrat va zavqli bir tabassumdan yorishib ketdi.

- Sakkiz ming besh yuz, - deb takrorladi u xuddi ishonmagandek.

- Ha, - dedi Edvard. – Zor-a, toğri emasmi?

- Siz bilan qanday... – deya ikkilanib gap boshladi Ben Govard. - Qanday qilib ikkovimiz holi joyda gaplashib olsak.

Edvardning rozi bolishdan boshqa iloji qolmadi.

- Marhamat, menikiga yuring, - deb uni kabinetiga boshladi.

Ben Govard gapni aylantirib otirmadi.

- Men buni oxirgi korganimda, unda bu narsa yoq edi.

Edvard uni boldi:

- E, uni bilasizmi?

- Ha, Uchinchi avenyudagi komission dokonga men olib borganman. Sotishga.

- Shunaqa deng, – dedi Edvard.

- Hozir osha yerdan kelyapman. Sotuvchi qirq dollar toladi, dedi sizni, menga ulushimni berdi. Yigirma tort dollar.

- Sizni u aldabdi, - dedi Edvard, - men oltmishga oldim.

- Ajab emas, - dedi Ben Govard. – Bari siz uchun foydali bitim bolgan.

- Toğri lekin.

- Sizni keyin ham shunaqa bitimlar qiziqtiradimi?

- Ehtimol.

Ben Govard uyalinqirab, ehtimolki, kechirimli jilmaydi.

- Men aytmoqchi edimki, oxirgi kơrganimda unda bu ismi shariflar yơq edi. O.R.ni nazarda tutyapman. Bu Ogyust Renuar degan ma'noda shekilli?

- Shunday shekilli, - dedi Edvard. – Buyuk rassomlar ơz asarlariga imzo qơyishga kelganda beparvolik qiladilar. Lekin xaridor olgan narsasi ishonchli bơlishini istaydi. Balki ayol deyishim kerakmidi. Ayollar ayniqsa imzoga ơch bơladilar. Shunga ishonadilar.

Ben Govard bosh irğadi.

- Xơp, tushunarli, - U keskin burilib eshikka yơl oldt. – Men yana kelaman. Sizga qaysi vaqt ơnğay?

- Ertalab, - dedi Edvard.

- Ertalab, - deb takrorladi Ben Govard. Keyin yana ơgirilib, kơzlarini katta-katta ochib, sekin shivirladi: - Sakkiz ming besh yuz!

Bu endi yơldan ozish edi.

Ben Govard ikki kun ơtib keldi, keyin yana va yana keldi. Uning ishchanligi, Edvard bildiki, hayratomuz edi. Bir haftada uning mơyqalami ostidan Xuan Grisning xushsurat suvbơyoqlari, Kandinskiyning burama va aylanmalari chiqib kelaverardi. Bundan tashqari uning donolik darajasida aqli ham bor edi. U durdonalarni chizmaydi. «Durdonalar, - dedi u bir kuni, - ustalarning ơzida turaversin. Mening ulushim - qoralama, tugallanmagan suvrat, kichkina bağishlovlar. Bugunga narx-navoda, bilib qơying, etadi shu.» Edvard va Ben Govard ơrtasida baxtli hamkorlik davri shunday boshlandi.

Bu ikki mubham juftlikning yasamalari rangtasvir ixlosmandlari qơliga ơtib, Florida, Arkanzas, Oregondagi kơplab badavlat xonadonlar devoriga kơrk berdi.

Lekin bu davr uzoqqa chơzilmadi.

Ustalarning kartinalarini nusxa qiladigan, qalbaki yasaydigan Ben Govard toifasidagi odamlarning kơpi nafaqat ularning iste'dodidan, balki ochkơzlikdan ham bebahra edi. Lekin Ben Govard unaqa emas, u Edvarddan osmon qadar bơnak sơrar ediki, ajralish muqarrar bơlib qoldi, baqir-chaqir, sơkinish, ơzaro aybsitish boshlandi va ular yuzkơrmas bơlib ketdilar.

Ayni shu vaziyat kutilmaganda Odri Makalister bilan Edvardni yaqinlashtirib qơydi. Edvarning shahardagi yangilikdan bexabar qolmaslik uchun haftada bir-ikki marta boshqa salonlarni aylanadigan odati bor edi. U bir kuni kechqurun Odrining salonida yurganida uning kabineti eshigi ochilib, ichkaridan Ben Govard asabiy yugurib chiqdi va eshikka yơl oldi. Kơp ơtmay Odrining ơzi chiqdi, uning fe'li aynigan, Ben Govardning ketganiga ishonch hosil qilish uchun shekilli, atrofga alanglab oldi.

Edvard bu sahnani boshqa kơzlardan pana bir qulay joyda kuzatib turdi.

Edvardning kallasida fikrlar ğujğon ơynadi, lekin hayajoni ta'sirida ish tutdi. Odrining oldiga borib:

- Meningcha, siz bilan keragicha tanishmiz, bu sizni tushlikka taklif etishga huquq berar deb ơylayman, - dedi.

Odri sinini buzmay, javob berdi:

- Men jon-jon der edim.

Bu tushlik, uning sababi hamdardlikmi yo ochkơzlikmi, ishqilib, Odri Bilan Edvard ơrtasidagi harbiy ittifoqning boshlanishi bơldi.

Ayni Odri kechqurun Edvardni hayron qơyib, jilovni qơlga oldi.

- Ba'zida ơksinib ketaman, - dedi Odri dasturxon ustida. – ơrta asrlarda tuğilmaganimga.

- Nimaga endi? – dedi Edvard.

- Chunki u paytlari antiqafurushlar ancha oson yashaganlar. Ơsha vaqtlari mijozlarga nima kerak edi? Avliyoning suyagi, ilohiy xochning bir parchasi. Bu talabni qondirish oson bơlgan. Xoch parchalari nasroniy dunyoda shu qadar kơp bơlganki, butun boshli saroy qurishga ham bemalol etgan.

- Azizim, juda tơkin yashagan bơlar edik.

Odri unga qơshilib bosh irğadi.

- Shu kunlarda Omaxadagi bir mijozim oshxonasini bezash uchun Monening kartinasini ololmay yurganidan, aytganday, yaxshi bahoga, noumidlikda ơzini ado qilyapti.

Eduard tashvishmand qiyofaga kirdi.

- Monening yangi kartinasini kơrdingizmi? Anavi, ơn tơrtga yetti fut, kartina emas, uyning ơlchamida, shunday emasmi... Tơxtang. Menda sizga bop Mone topilarmikan...

Odri kulib yubordi.

- Tashvish qilmang. Aytgancha, menga bugun bitta Moneni taklif qilishdi. Sizning oshnangiz Ben Govard. Jirkanch kimsa.

Edvard qoshini hayron kerdi.

- Mening oshnam?

Odri uning kơzlariga dadil qaradi.

- Ơzingizni gơllikka solmang, - dedi u. – Ben Govarddan men ham kartina olardim. Xuddi sizga ơxshab.

Edvard stol uzra sekin egilib, qơlini Odrining qơliga qơydi.

- Endi, - dedi u, - biz ishga kirishamiz.

Betavfiq ittifoq gurkiradi. Buni ular maqsadi arzon olib qimmatga urish bơlgan va keraksiz raqobatdan holi himoya uyushmasi qilib oldilar. Bunda, albatta, Ben Govard ơyindan chiqarib tashlandi, chunki bu ishda qiziqqonlik xatarli. Ben Govardning yagona fazilati – kơp qirralilik, lekin ơzining tor sohasida mahorati hech kimdan qolishmaydigan odamlar ham kơp, lekin ularning ajoyib fazilatlari – kamtarliklari bor edi. Ularning piri Gyote edi. Nusxakashlarning mehnatidan hayratga tushgan, bu mehnatni muqaddas nusxa deb atagan Gyote.

- Oxir-oqibat, - dedi bir kuni Odri. – agar suvrat gơzal bơlsa, uni kim chizganining nima farqi bor? Muhimi shunda-ku.

- Shunda, - deb takrorladi Edvard. – yana, pulida ham bơlsa kerak...

- Axir, tushunasiz-ku, qalbaki deb erga urish ahmoqlik. Ơh, bu ơn tơqqizinchi asr, la'nati ahloqi bilan birga qurib ketsin. Mikelanjeloning yunon haykallaridan kơchirgani hammaga ma'lum-ku. Odamlar bu bilan uni kam hurmat qilmaganlar.

- Ha, tơğri, - dedi Edvard. – lekin Mikelajeloda qalbaki ham muayyan ichki qadriyatga ega edi... Yơq, azizim, ơzimizni aldamaylik. Biz kơchaning soya tomonidan yuramiz. Bu haqiqat, unga yo kơnish kerak yoki, hech bơlmasa, mardona dosh berish kerak. Bir kơzing ariqchadan tilla tanga izlash bilan band bơlsa, ikkinchi kơzingni qonun vakillaridan uzmaslik kerak...

- Edvard, bilasizmi, - dedi Odri, - men hech qachon kambağallrga sotmayman.

- Siz qơyadigan narxlarga qaraganda, - dedi Edvard, - shunday bơlsa kerak, deyman.

Albatta, ularning hamkorligi davomida Malerbning «Bosh chanoği va boyơğli»si bilan bơlganidek voqea yuz bermagan. Bir tomondan, ikkalasining ham aqli shunday aniq-taniq ham hamohang ishlaganini ơylab zavqlangan, ikkinchi tomondan, bu ularning ishi, ishda shunaqa bơlib qolganidan tahlikaga ham tushgan edilar. Ular hammasiga tasodif deb qaradilar-da, tubini ơylab ơtirmadilar. Kartinalar voqeasida hech qanday firib yơq, ikkalasini ikki usta chizgan, Edvard ơzinikiga ơzi olov tekizgan edi, Odri ham ơzinikiga.

Gap endi bu yoğiga nima qilishda qoldi. Kartinalarning bittasi yơq qilinsa, aqldan bơladi. Lekin qaysini? Odri ơzinikini eng yaxshisi deb bilardi, Edvard esa ơzinikini. Bahs chơzildi, lekin kutilmaganda gazetadagi bitta xabar ularning tortishuviga chek qơydi.

Mendeks muzeyi Malerb kartinalari kơrgazmasi ochilishini e'lon qildi. «Mendeks» ellik yil oldin German Mendeks asos solgan qadimiy, mơ'tabar muzey bơlib, narxlar arzon paytlari tơplangan yaxshi kartinalarga boy xazinasi bor edi. Endi muzey Malerbning ơz kolleksiyasi, boshqa muzeylar va shaxsiy kolleksiyalardan olingan katta kơrgazmasini va'da qilgan, bunda albatta, kartinalarning yoqib yuborilgani haqidagi xabarning ham ta'siri ancha edi.

- Mana, nihoyat, - dedi Odri. – endi hammasini – Malerbning tƣlik kartina saylanmalarini bir vaqtning ƣzida kƣrib, ularga qaysimizniki rangi va uslubi bƣyicha yaqin ekanini hal qilamiz.

Ikkalasiga ham ochilishiga taklifnoma keldi va ular birga bordilar. Tomoshabin odatdagidek: kamtarona kiyingan boylar, boy kiyingan kambağallar, san'atni sevadigan televizionchilar va hech bir tadbir shularsiz ƣtmaydigan odamlar edi. Hamma bir-biriga, bitta yarim odam kartinalarga intilgan edi.

Edvard bilan Odriga kutilmagan sovğa muntazir ekan. Uchinchi zalga kirishlari bilan tƣğrilarida, devorning markazida boshqa kartinalardan alohida osiğli, mukammal, zarar kƣrmagan, olov tegmagan «Bosh chanoği bilan boyƣğli»ga kƣzlari tushdi.

Ular bir muddat hayrat bilan, unsiz sukutda kartinaga tikilib qoldilar, Keyin Odri Edvardning qƣlini ushlab, titroq bilan siqdi.

- Ƣylab kƣring... – dedi u, - bir ƣylab kƣring, agar ham biz...

Ular kartina yoniga borib, tagidagi yorliqni ƣqidilar. Unda «Yangi xarid. Muzey mablağiga olindi» deb yozilgan edi.

- Men bilishim kerak, - dedi Edvard, – yuring.

Ular muzey saqlovchisi, kƣhna Nili xonimni ƣz kabinetidan topdilar: kƣksiga qadalgan ikki atirgul bilan qirqquloq novdasi unga vaziyat taqozo qilgan tantanali tus bergan edi.

- Ah, bumi! – deb xitob qildi u. – Xƣsh, qoyilmisiz? Bir omadimiz keldi-da, deb ƣylaymiz. Bilasizmi... – u kimgadir jilmayib bosh irğadi, - kechirasiz... Malerb uni yƣq qildi deyishar edi, lekin unday emas. Buning tarixi uzun. Malerbga qƣshni turgan bir amerikalik yosh rassom unikiga haligi... ertasiga kirib, – u «yoqilgan» degan sƣzni aytgisi kelmadi. – «Bosh chanoği va boyƣğli»ni kƣradi. Shu zahoti sotib oladi. Malerb buni ham yoqmoqchi bƣlgan shekilli, lekin nimadir bƣlgan, yo fikridan qaytgan, bu ham baxtimizga. Biz ehtimol, nima bƣlganini hech qachon bilmasmiz. Lekin bu voqeaning hammasi emas. Boshqa payti, bunchalar band bƣlmaganimda...

- Ƣsha amerikalik rassomning oti nima ekan? – deb sƣradi Odri.

- Oti, - dedi Nili xonim. – uni eshitmagan ham bƣlsangiz kerak. Qariyb nom qozonmagan. Ben Govard uning oti.

Edvard kƣchada aytdi:

- Yaxshi, endi biz nima qilamiz?

- Met[1]ga boraylik, - dedi Odri. – Men san'at shaydosiman, rostdan ham qadimiy rassomlarning haqiqiy rangtasvirlarini kƣrgim kelyapti.

[1] «Metropolitan Museum of Art», Nyu-Yorkdagi yirik san’at muzeyi

Kechqurun, taomdan sơng ikkalasi Odrining och-jigarrrang divanida, issiqqina kamin qarshisida ơtirar edilar. qahva ichilgan, Edvard qơlidagi arman yak tơla qadahni jimgina aylantirar edi.

Nihoyat u:

- Hozirmi? – deb sơradi.

Odri kiftini qisdi:

- Nimani ham kutamiz?

Edvard ơrnidan turib, kamin yoniga bordi. Kaminning ikki tomonida «Bosh chanoği va boyơğli»ning nusxalari devorga suyab qơyilgan edi.

- Aval menikini, - dedi Edvard va ơz kartinasini olovga tashladi.

- Har qalay siğdi-ku, - dedi Odri.

Edvard Odrining kartinasini ham kaminga tashlab, divanga qaytdi. Ikkalasi ham olovning kartinalarni yamlashishiga jim qarab qoldilar.

- Shuncha mehnat-a, - dedi Odri, - shuncha niyatlar! Lekin, mayli. Hammasi yaxshilikka shekilli.

- Shunday, - dedi Edvard.

- Bitta narsa aniq. Ben Govard tamom. Agar u ekspertlar tekshiradigan, surishtiradigan muzeylarga sotish darajasida ahmoq bơlgan bơlsa, ishonavering, bir kun emas, bir kun...

- Qơlga tushadi, - dedi Edvard divanga yaslanib. – Lekin boshqa gap... – Edvard ơylanib qoldi. – Meni kartinaning ơzi hayron qoldirdi. Ikkalamiznikidan juda ơtib tushadi. Ben Govardning qachon bơlmasin yaratgan hamma narsasidan shunchalar ortiq. Xayolingizga kelmadimi, bu..

- Asl ơzi emasmi? – Odrining ovozida ikkilanish bor edi.

– Siz uning qadriga etmaysiz deb ơylayman. Lekin, deylik, shunday ham bơlsin. Bari bir, bizga u xavfli emas, asl kartinalar bilan savdo qilsa ham.

Edvard kulib yubordi. Ơz qadahini kơtarib, Odriga qadah uzatdi.

- Keling, Ben Govard uchun kơtaraylik, - dedi u.

- Bơladi, - dedi Odri. – Ha, kơp narsada qarzdormiz undan.

- Ben Govard bơlmaganida, - dedi Edvard. – hozir oyoğimizni stolga qơyib, soğ-omon gunohga botib ơtirmagan bơlar edik...

Odri jilmayib qadah kơtardi.

- Kelajak haqida ơylab...

A.A'zam tarjimasi
«Sovremennaya amerikanskaya novella».
Izd.-vo Inostrannaya literatura», M., 1963.